

Brandförsvaret i Karlskrona - kort historik

Det finns ett gammalt ordspråk "Elden är god, när han inte får råda själv". I det senare fallet benämnes han brand eftersom definitionen på brand är — eld som kommit lös.

Lika välsignelsebringande som elden är lika fördärvbringande är branden. Den har också med rätta alltid varit en fruktad fiende — den röde hanen. Åtskilliga svenska städer och större orter har drabbats av förödande stadsbränder, som ödelagt stora delar av bebyggelsen.

Den 17 juni 1790 drabbades även Karlskrona av detta öde. En brand började i kvarteret Rosen vid Amiralitetsgatan—Arklimästaregatan. I den starka, sydvästliga blåsten hade branden på några timmar spritt sig över ett område, som begränsades i söder av Amiralitetsgatan—Alamedan (då kallade V och Ö Amiralitetsgatan), i öster av sjön och Stumholmssundet, i norr av Vittusgatan och i väster av Skepparegatan. 17 officiella byggnader och 396 gårdar ödelades. Endast ett par byggnader inom området skonades, bl a Kungshuset, Fredrikskyrkan var ej värre skadad än att man kunde hålla gudstjänster där.

Hade man inget brandförsvaret eller var det bara turen som hindrat denna katastrof att hända tidigare?

Ett studium av stadens historia visar att man på ett mycket tidigt stadium försökte organisera ett brandförsvaret. Den första brandordningen antogs 1689. Redan 1685 hade man emellertid beslutat inköpa en större vattenspruta. Vidare anskaffades 30 st läderämbar, 6 st brandhakar, 8 st stegar. Stadens borgare

skulle anskaffa små handsprutor, yxor, hakar och ämbar. Dessutom anställdes brandvakter.

Förutom denna stadens utrustning fanns vid flottans anläggningar en god brandberedskap med bra utrustning.

Efter endast 7 år, d v s 1706 fastställdes en ny brandordning med bl a bestämmelser om "ränsning av skorstenar" samt förbud att använda bart ljus i gårdar och i bodar och att "dricka tobak" i lokaler med brandfarliga ämnen.

Det var vidare förbjudet att "på egen hand och i tysthet" försöka släcka en "brand" (eldsvåda). Man skulle i stället "strax låt giva anskri" och underrätta sina grannar samt alarmera staden i övrigt. Detta skedde medelst klockklämtning och trumslagning. Brandmateriel förvarades i spruthus på rådhusgården. Vid en brand i maj 1707 fungerade dock ej organisationen tillfredsställande.

1719 var det därför dags för ett nytt brandreglemente, vilket i princip gällde fram till 1786.

Staden disponerade över bl a "2 st goda sprutor med kopparrör, 20 st handsprutor, 2 st segel, 4 st stegar, 50 st läderämbar". Dessutom skulle varje husägare anskaffa viss materiel.

Amiralitetet hade egen materiel förmodligen av minst samma kapacitet som staden.

En ny brand 1784 föranledde nya åtgärder för att förbättra såväl stadens som flottans brandväsende. Bl a inköpte flottan en ny större spruta. 1786 kunde man fastställa en ny brandordning (den 4:e sedan stadens grundande).

Enligt denna skulle man vid brand bl a från Fredrikskyrkans torn med flaggor på dagen och lyktor på natten. Samtidigt signalerades med kanonskott. Olika brandkvarter hade olika signaler: 1:a kvarteret — norra delarna — ett skott, gul flagga eller en lykta, 2:a kvarteret — södra delarna — två skott, blå flagga eller två lyktor osv. Skjutandet hade för övrigt anbefallts redan i 1719 års reglemente.

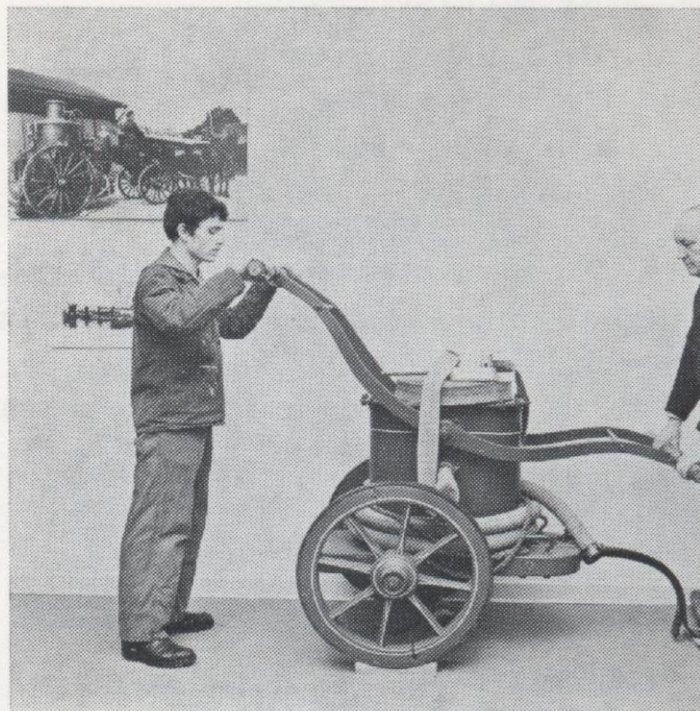
Trots denna förbättring av brandförsvaret blev branden 1790 av den storleksordning som tidigare beskrivits.

En ur brandteknisk synpunkt ganska intressant uppgift finns från 1794 då Kungl. Maj:t anbefallde de blekingska städerna att använda ett nytt släckningsmedel uppfunnet av en apotekare i Örebro, assessor J F von Aken. Medlet bestod av vitriol, salt, lera och vatten. Såväl staden som flottan lagrade stora kvantiteter av denna vara.

Ett stort upplagt försök ordnades 1794 varvid två likadana hus antändes och släcktes, det ena med sjövattnen och det andra med Akens släckningsmedel. Resultat: Förutom att brandskadorna blev störst i det "Akenska huset" skadades brandmännen och deras kläder av de frätande ämnena i eldsläckningsmedlet. En brandman förlorade för övrigt synen i flera dagar. Det von Akenska släckningsmedlet rekommenderades även i de föreskrifter som Städernas allmänna brandstodsbolag utfärdade 1828.

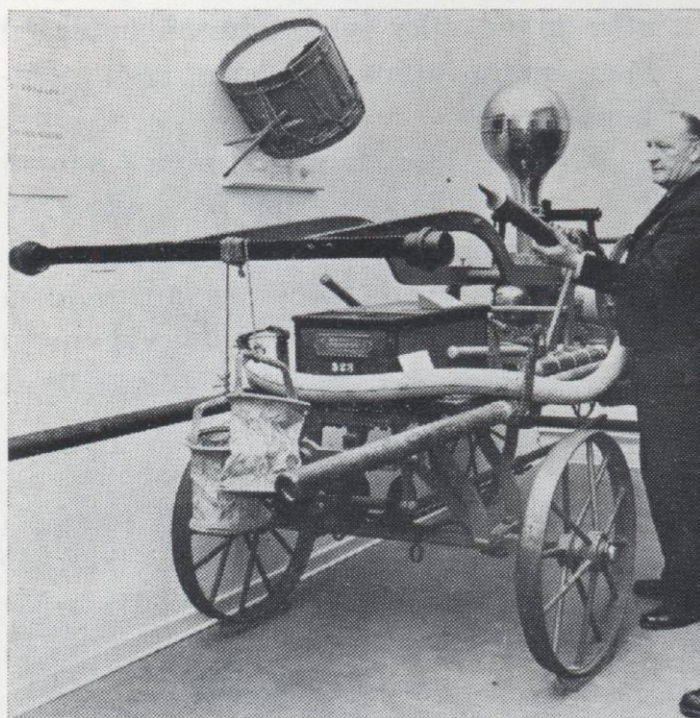
Nästa märkesår är 1815 då en instruktion för "Förvaltningen av stadens brandvaksinrättning" fastställdes. 2 rotemästare och 28 brandvakter och tornvaktare anställdes med uppgift att "vaka över eld och brand" men även att "avvärja tjuvnad och övervåld".

Mellan 10 på kvällen och 4 på morgonen patrullerade brandvakterna. Vid varje timslag skulle de ropa enligt fast-

Mindre handkraftspruta från mitten av 1800-talet. Tidigare placerad på Basareholmen — nu på Marinmuseum.

Brandmästare Sven Björkman demonstrerar en handspruta från 1800-talets början för vpl brandman Jan Erik Karlsson. Sprutan tillfördes marinens brandkår 1824.

ställd ritual t ex

klockan är 11 slagen
från eld och brand
från fiendens hand
bevare Gud vår stad och land
klockan är 11 slagen.

Vid brandutbrott skulle vakten i berört kvarter ropa "elden är lös" samt väcka folket i husen.

I de övriga kvarteren ropade vakterna
klockan är 11 slagen
elden är lös i — — — kvarter
klockan är 11 slagen.

När branden släckts ropades t ex
klockan är 12 slagen
elden är släckt

lovad vare Gud vår Herre
klockan är 12 slagen

Tonväktaren skulle dels spana, dels larma genom klockringning.

År 1822 utfärdades en brandinstruktion och 1830 fastställdes ånyo en ny brandordning enligt vilken brandkvarteren utökades med ett femte kvarter omfattande varvet och alla kronans hus på södra Trossö samt Stumholmen och Kungshall.

För att förebygga brand utfärdades en mängd detaljerade föreskrifter. Bl a var det förbjudet att röka tobak på gata eller gränd eller inom tomt, i ladugård eller andra uthus, magasin eller salubodar.

Vill man inte stanna hemma i stugan fick man tydligen gå upp på torget eller ned till kajen för att få sig ett bloss.

Det var även förbjudet att avlossa kanon, nickhake eller skjutgevär inom staden. Man undrar — hur många innevånare hade kanon?

1867 påpekar Överinspektören för brandväsendet i Riket i en skrivelse att brandberedskapen i Karlskrona icke är vad den borde vara. I en beskrivning över staden ur brandsäkerhetssynpunkt kan man läsa bl a följande:

Omfång inklusive Örlogsvarvet: 374 tunnland, 25 kapland

Taxeringsvärde 7.547.362 kronor

Antal gårdar: 1.178 st

Spruthus: 5 st

Stationer: 4 st

Brandredskap: 6 sprutor, 2 uppföringsverk, stegar m m.

Brandstyrka: 623 man

Kostnader för brandväsendet ca 3.000 kronor/år.

Kungl. Flottans brandberedskap omfattade 1 större ångspruta à 500 kannor per minut samt 6-8 större brandsprutor med egen servis.

I en skrivelse till brandstodsbolaget 1872 begärde husägarna i Karlskrona nedsättning av brandstodspremierna. Resultatet blev istället ett påyrkande om betydligt förbättrat brandväsende trots att Flottan disponerar "en större släckningsattiralj" och kommer staden till hjälp.*)

1880 fick staden sin första ångspruta.

1883 utkom en ny brandordning enligt vilken det skulle finnas en brandchef jämte 3 ersättare. Under åren 1883-1911 tjänstgjorde sålunda ekipagemästaren på varvet som chef för såväl stadens som marinens brandkårer.

Redan första året sattes den nya organisationen på prov vid branden i Guldsmedsgränd där emellertid flottans personal lär ha gjort de största insatserna.

1886 beslutade stadsfullmäktige att uppföra en större brandstation i staden, belägen vid Kungsgatan, och 1889 kunde man flytta in i den och den 1 januari 1890 började heltidsanställd personal ständig tjänstgöring på brandstationen, som var i bruk ända till 1966.

Marinen hade 1886 skaffat en ny ång-

*) Önskad reducering av premierna erhöles först 1908 när flodspruta anskaffats,

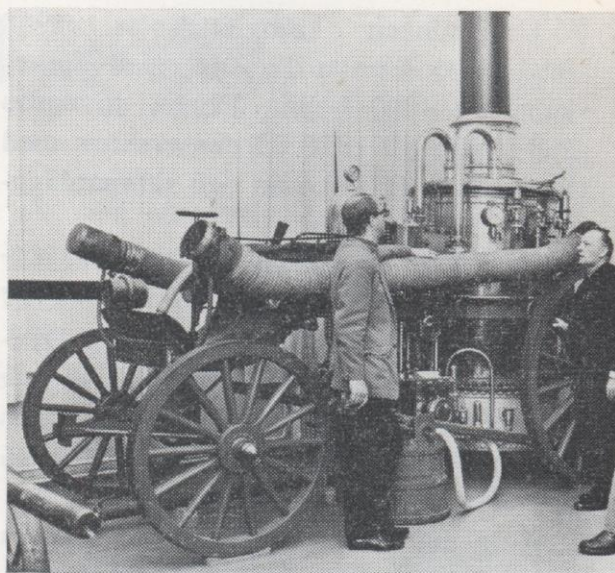
spruta (finns nu utställd på marinmuseum) och även i övrigt rustat upp sin brandberedskap.

1895 utfärdade stationsbefälhavaren "Order till efterrättelse vid timande eldsvåda inom Carlskrona stad samt uppgift å brandberedskapen, dess stationering och bemanning".

Häri finns med militär noggrannhet detaljerade föreskrifter för alarmering, befälsförhållanden, brandredskap och dess bemanning.

§ 14 föreskriver att chefen för ingenjördepartementet för befälet å larmplatsen vid varvsport nr 17. Han skall använda brand- och brandstegsavdelningarna — totalt 1 befäl, 9 underbefäl och 79 man — till eldstället, medförande bl a ångspruta nr 2. Vintertid då "is hindrar vattenåtkomst" avsändes "avdelning för vakars upphuggning".

Inom ingenjördepartementets anläggningar fanns dessutom en betydande platsberedskap med 3 handkraftsprutor och 12 bärsprutor, såar, pytsar och brandsegel utplacerade på de olika verkstäderna. Handkraftspruta nr 8, placerad i plåtslagareverkstaden, med 5 såar, 10

Museiintendent P. von Busch diskuterar ångsprutans för- och nackdelar med brandmästare S. Björkman. Sprutan var i tjänst 1886—1915 vid Marinens brandkår. Vpl brandman Karlsson tänker: "Skönt att slippa putsa all denna mäs-sing."

pytsar och 4 brandsegel betjänades av 4 befäl och 58 man. Huvudstyrkan var då, liksom nu, förlagd till brandstationen vid högvakten och bemannades av sjöreserven. *Forts. nästa sid.*

Örlogsbasens brandkår 1970. Utryckningsspruta bestående av brandmästare, brandförman (heltdansanställda) samt 9 vpl brandmän och chaufförer.

Utrustningen kompletterades 1908 med en flodspruta Phoenix med pumpkapacitet 4000 l/min. Denna användes ända fram till 1956 då den ersattes med Passopp — 6000 l/min och skumanläggning.

1911 fick staden en verklig yrkeskår under befäl av heltidsanställd brandchef och första brandbilen anskaffades. Den var en från Stockholm brandkår övertagen bil, tidigare ägd av prins Eugen. Märke: Bentz, modell 1907. 1926 var avhästningen ett faktum.

Även marinens, eller, som det numera heter, örlogsbasens brandkår moderniserades och sedan 1963 är brandmästare och brandförmän heltidsanställda. Manskäpet är liksom tidigare värnpliktiga. Man disponerar över 2 fordon med vattentankar och frontpumpar. I släpfordon medföres motorspruta, lättskumaggregat och pulveraggregat. Bilarna är rikligt utrustade speciellt med hänsyn till fartygsbränder. Örlogsbasens brandkår larmas, liksom tidigare, till bränder i staden och utgör ett värdefullt komplement till stadens brandkår. Dessutom är den en ovärderlig tillgång för örlogshamnen och KkrV — en kasernerad industri-

brandkår.

Utrymmet medger ej en beskrivning av dagens brandförsvaret, varför jag får återkomma härtill vid något annat tillfälle.

Slutligen kan endast konstateras att 1969 blev ett svårt brandskadeår inom varvet — i augusti brann transportavdelningens verkstad och i oktober kranboden på skeppsbron.

Ett memento — vi är inte säkra för brandskador trots bra brandkårer — den enskilde måste medverka till att förhindra att elden övergår till brand genom att följa givna bestämmelser, tex beträffande rökning*), svetsning m m.

Nu till jul gäller det att vara försiktig med levande ljus i granen liksom med tomtebloss.

För nyårsfirandet kan det påpekas att redan enligt 1830 års brandordning var det vid vite förbjudet att kasta raketer, granater eller svärmare samt att anställa fyrverkeri. Detta bör uppmärksammas även vid årsskiftet 1970-71.

*) Det var rökning som förorsakade branden i kranboden. Red. anm.